Gustaf de Laval

och Alfa de Laval

Han hade ett rykte om sig att vara dålig på att ta hand om sin ekonomi. Trots sina 92 patent, genialiska uppfinningar och 37 företag dog han utfattig i cancer år 1913, och hans änka var tvungen att lämna in en konkursansökan för dödsboet.

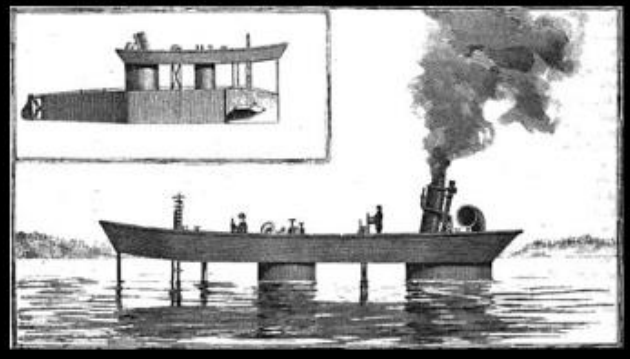

En unik ubåt som aldrig byggdes, uppfunnen av Gustaf de Laval.

Separator på Klosters bruksmuseum.

Gustaf de Lavals turbinsteg. Ett antal munstycken blåser ånga under högt tryck tangentiellt mot turbinhjules skovlar.

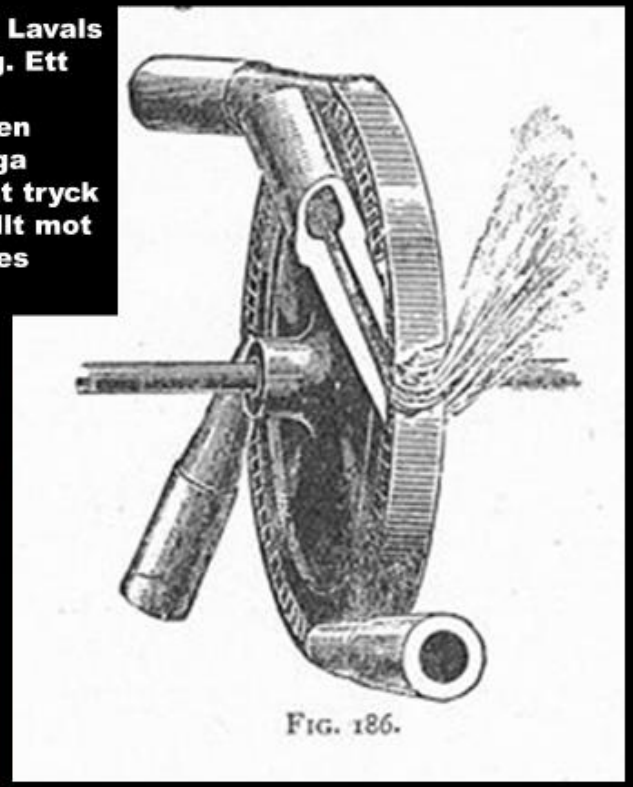

Bildspel Anders Dernback / text Wikipedia

AB Separator grundades av Gustaf de Laval och Oscar Lamm J:r, men redan 1878 hade Oscar Lamm J:r sålt separatorer utvecklade av Gustaf de Laval i sin maskinfirma. Fabriken låg i kvarteret Brädstapeln på Kungsholmen i Stockholm. Här uppfördes även företagets huvudkontor, nuvarande fastigheten Klamparen 8 efter ritningar av arkitekt Johan Laurentz. Under de första åren var Oscar Lamm J:r både styrelseordförande och VD, men efter en schism med Gustaf de Laval lämnade han bolaget 1886. Året efter, 1887, anställdes John Bernström som VD, en post han stannade på till 1911. 1889 förvärvade AB Separator patentet på Alfa-Disc-Separator från uppfinnaren Clemens von Bechtolsheim.

År 1894 köpte Separator Hamra gård vid Tullingesjön som försöksgård och som plats för kommande fabriksverksamhet. Ett gjuteri uppfördes 1899-1900. Intill gjuteriet byggdes även förmansbostad, kontor och ett tiotal arbetarbostäder, de så kallade Röda villorna. Lite längre norrut byggdes mellan 1906 och 1910 ytterligare 16 arbetarbostäder, de så kallade Vita villorna. Varje villa rymde lägenheter för fyra familjer. Röda villorna revs i början av 1980-talet medan Vita villorna existerar fortfarande.

Tankar att flytta hela verksamheten inklusive huvudkontor utanför staden hade funnits sedan 1920-talet. 1962 hade fabriksverksamheten flyttad till Tumba i Botkyrka kommun och i mitten av 1960-talet följde även huvudkontoret dit ut. Fabrikslokalerna och huvudkontoret ritades av arkitekt Lars Carlsson.
Kontorsbyggnaden fick elva våningar och fasader klädda i aluminiumpaneler. Entrén smyckades med en relief i förgyllt järn utfört av Stig Lindberg och kallat Sekvens. Det höga, smala huset med sina långa fönsterband är fortfarande ett landmärke i omgivningen och idag huvudkontoret för Alfa Laval Nordic AB. I samband med flytten från Kungsholmen 1963 bytte AB Separator namn till Alfa-Laval AB. Bolaget var noterat på Stockholms Fondbörs till 1991, då det förvärvades av AB Tetra Pak. 2002 börsnoterades bolaget på nytt.

Alfa Laval har sitt huvudkontor och tillverkning av värmeväxlare i Lund. Företaget har även ett stort kontor i Tumba i Botkyrka kommun. Utöver tillverkningsenheterna i Sverige har Alfa Laval även fabriker och utvecklingsenheter i bland annat Danmark, Frankrike, Finland, Nederländerna, Belgien, Storbritannien, USA, Indien, Italien, Polen, Brasilien och Kina. Företaget har 20 stora produktionsenheter (12 i Europa, sex i Asien och två i USA) och 70 servicecentra.

Gustaf de Laval

Carl Gustaf Patrik de Laval, född 9 maj 1845 i Orsa i Dalarnas län, död 2 februari 1913 i Stockholm, var en svensk civilingenjör, filosofie doktor, uppfinnare och industriman. Gustaf de Laval tillhör det sena 1800-talets mest produktiva uppfinnare i Sverige. Han hade ett rykte om sig att vara dålig på att ta hand om sin ekonomi. Trots sina 92 patent, genialiska uppfinningar och 37 företag dog han utfattig i cancer år 1913, och hans änka var tvungen att lämna in en konkursansökan för dödsboet. Gustaf de Laval var son till förste lantmätaren, kapten Patrik Jacques Ludvig de Laval och Johanna Elisabet. Fädernesläkten är fransk, adlig och hade i flera generationer verkat inom militären. Moderns farfar var den berömde läkaren Roland Martin, bland vilkens förfäder man hittar namn som Olof Rudbeck d.ä., Petrus Fontelius och den för häxeri dömda Katarina Bure från Bureätten. Hans mormor Johanna Gustafva tillhörde samma släkt som farmodern, Robsahm, en släkt som var mycket framstående inom bruksindustrin och i vilkas släkt man hittar namn som Kleen, Tersmeden, Geijer och Johan Börjesson Carlberg.

Laval blev 1872 anställd som ingenjör vid byggandet av svavelsyrafabriken och kopparextraktionsverket i Falun, där han verkade till 1874. Därefter byggde han 1874 ett glasbruk i samma stad, och drev konsulterande verksamhet i Falun 1875. Han anställdes vid Långshyttans bruk 1876 av brukspatron Carl Fredrik Lagergren, men fick snart flytta till Kloster där han fick en egen smedja för sina försök. Under tiden på Klosters bruk fick de Laval patent på såväl en silbotten för Bessemerkonvertrar som en process för att färska järnet till lägre kolhalt så att det skulle kunna bli smidbart. Det är dock för tre andra uppfinningar, alla ursprungligen framtagna på Klosters bruk, de Laval är mest känd: separatorn, ångturbinen och lavalmunstycket. Separatorn var han dock inte upphovsman till, men byggde den första prototypen och ägde patentet. År 1877 flyttade Laval till Stockholm för att kunna exploatera den separator han arbetade med. Han inledde där 1878 samarbete med Oscar Lamm som finansiär för att kunna exploatera uppfinningen. Under sin livstid beviljades Gustaf de Laval 92 svenska patent och han startade 37 olika företag, bland annat år 1883 AB Separator, (numera Alfa Laval). Förutom separatorn stod de Laval bland annat 1893 bakom ett patent på en ångturbin, och AB de Lavals Ångturbin grundas 1893. Cirka 1890 konstruerar han det optimala munstycket för att utvinna rörelseenergi eller dragkraft ut gasströmmar. Grundprincipen för detta så kallade Lavalmunstycke är den som fortfarande används i raketmotorer. Bland andra uppfinningar av de Laval kan nämnas den så kallade laktrokiten för bestämmande av mjölkens fetthalt, emulsorn för återinförande av billigt fett i skummjölk, laktatorn eller mjölkningsmaskinen samt en kontinuerlig kärningsmaskin. Ett exempel på de Lavals tekniskt intressanta men ekonomiskt bekymmersamma satsningar var de el-intensiva industrier han anlade i Trollhättan. Hans engagemang inom elektrotekniken gjorde också att han kom att få ett betydande inflytande över ASEA i Västerås, vilket dock höll på att få katastrofala följder för företaget.

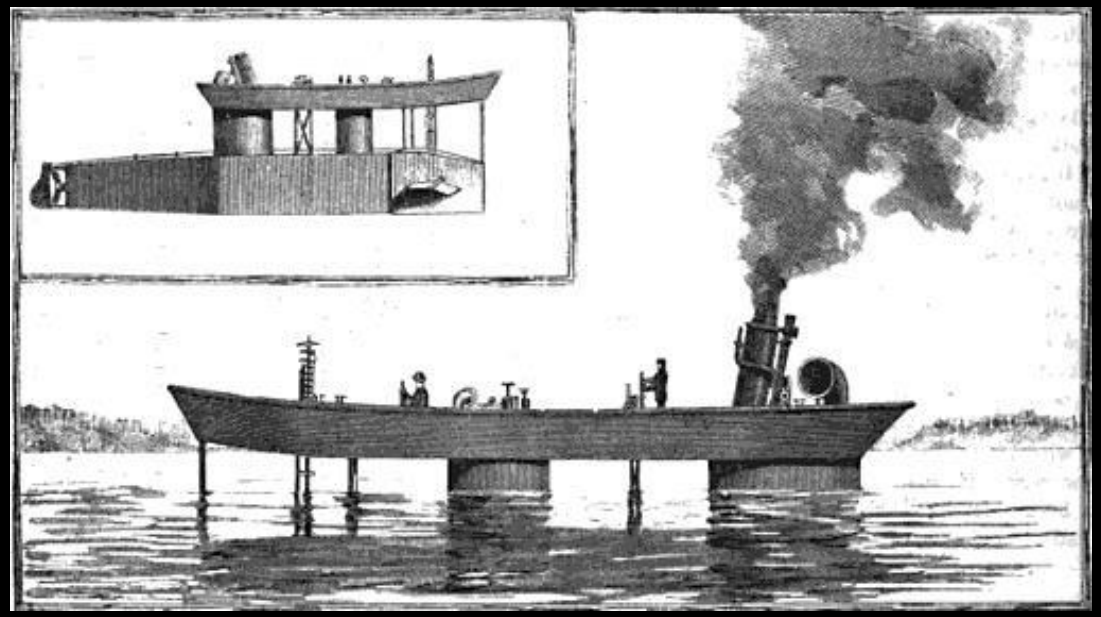

Gustaf de Lavals turbinsteg. Ett antal munstycken blåser ånga under högt tryck tangentiellt mot turbinhjules skovlar.

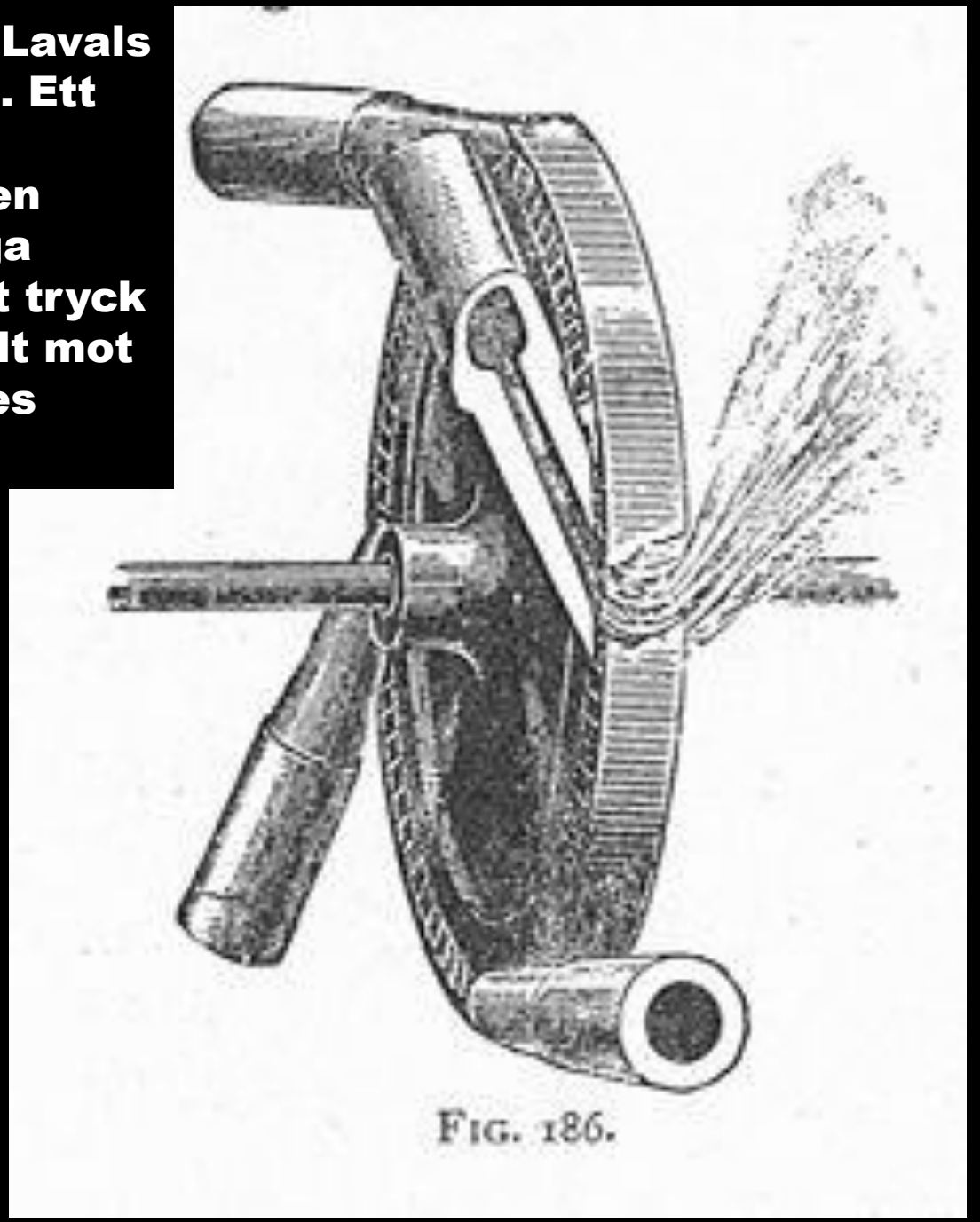

En unik ubåt som aldrig byggdes, uppfunnen av Gustaf de Laval.

Separator på Klosters bruksmuseum.

1892 tog Gustaf Dalén (1869–1937), som vid den tiden arbetade som ung lantbrukare på familjegården i Stenstorp, kontakt med Gustaf de Laval för att visa upp sin uppfinning för mätning av fetthalten i mjölk, en apparat som visade sig redan uppfunnen av de Laval, men som inspirerade Dalén att skaffa sig en grundläggande teknisk utbildning och som senare ledde till grundandet av AGA. Även bröderna Ljungström (Birger och Fredrik Ljungström) som låg bakom Ljungströmturbinen och företaget STAL i Finspång hade Gustaf de Lavals uppfinningar som inspirationskälla när de tog fram den nya generationen ångturbiner.

De Lavals ångturbinfabrik Järla Nacka, numera ett konferenscenter.

Gustaf de Laval var riksdagsman för högern 1888–1890 och 1893–1902, den första perioden som ledamot av andra kammaren och den senare som ledamot av första kammaren.

Han blev ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien 1886 och engagerade sig även ekonomiskt i utgivningen av Svenska Dagbladet.
De sista åren

Gustaf de Lavals gravvård på Norra begravningsplatsen i Solna kommun.

Gustaf de Laval avled i cancer år 1913. Hans änka fick lämna in en konkursansökan för dödsboet. På Gustaf de Lavals minnessten anges: "De höga hastigheternas man."